

animus delectat atque excitat. Et bene quod ei mittere statuimus has litteras, qui de nobis solet libenter multa mentiri. Si qui autem alii fortasse legerint, neque hos metuo, ne tibi succenseant. Quis enim amantis errori in iudicando non benevolentissime ignoscat? Quod autem Pythagoræ mentionem fecisti, nescio quo illo divino ordine occulto tibi in mentem venisse credo¹. Res enim multum necessaria mihi prorsus exciderat, quam in illo viro (si quid litteris memoriæ mandatis credendum est, quamvis Varroni quis non credat?) mirari et pene quotidianis, ut scis, efferre laudibus soleo, quod regendæ reipublicæ disciplinam suis auditoribus ultimam tradebat jam doctis, jam perfectis, jam sapientibus, jam beatis. Tantos ibi enim fluctus videbat, ut eis nollet committere nisi virum, qui et in regendo pene divine scopulos evitaret, et si omnia defecissent, ipse illis fluctibus quasi scopolus fieret. De solo enim sapiente verissime dici potest,

Ille velut pelagi rupes immota resistit².

Et cætera quæ luculentis in hanc sententiam versibus dicta sunt. Hic finis disputationis factus est, lætisque omnibus et multum sperantibus consessum dimisimus: cum jam nocturnum lumen fuisset illatum.

¹ Retract. cap. iii, n. 3. — ² Virg. Æneid. vii.

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

DE IMMORTALITATE ANIMÆ.

LIBER UNUS¹.

CONTINET HIC LIBER CONGERIEM RATIONUM PRO ANIMÆ IMMORTALITATE, NEC NON INTERCURRENTIUM DIFFICULTATUM SOLUTIONEM.

CAPUT I.

Prima ratio, quod anima sit immortalis, quia subiectum est disciplinæ quæ semper est.

I. Si alicubi est disciplina², nec esse nisi in eo quod vivit potest, et semper est, neque quidquam in quo quid semper est potest non semper, semper vivit in quo est disciplina. Si nos sumus qui ratiocinamur, id est animus noster, nec recte ratiocinari sine disciplina potest, nec sine disciplina esse animus nisi in quo disciplina non est potest, est in hominis animo disciplina. Est autem alicubi disciplina: nam est, et quidquid est nusquam esse non potest. Item disciplina non potest esse nisi in eo quod vivit. Nihil enim quod non vivit, aliquid discit; nec esse

¹ Scriptus an. Chr. 387. Vide Retract. lib. i, c. v. — ² Vide D. Guillon, pag. 70, 77.

in eo quod nihil discit disciplina potest. Item semper est disciplina¹. Nam quod est atque immutabile est, semper sit necesse est. Esse autem disciplinam, nemo negat. Et quisquis fatetur fieri non posse, ut ducta per medium circum lineam non sit omnium, quæ non per medium ducuntur maxima, idque esse alicujus disciplinæ, immutabilem disciplinam esse non negat. Item nihil in quo quid semper est, potest esse non semper. Nihil enim quod semper est, patitur sibi subtrahi aliquando id in quo semper est. Jamvero cum ratiocinamur, animus id agit. Non enim id agit, nisi qui intelligit: nec corpus intelligit, nec animus auxiliante corpore intelligit; quia cum intelligere vult, a corpore avertitur. Quod enim intelligitur, ejusmodi est semper: nihilque corporis ejusmodi est semper: non igitur potest adjuvare animum ad intellectum nitentem, cui non impedire satis est. Item nemo sine disciplina recte ratiocinatur. Est enim recta ratiocinatio a certis ad incertorum indagacionem nitens cogitatio: nihilque certum est in animo quod ignorat. Omne autem quod scit animus in sese habet, nec ullam rem scientia complectitur², nisi quæ ad aliquam pertineat disciplinam. Est enim disciplina quarumcumque rerum scientia. Semper igitur animus humanus vivit.

CAPUT II.

Alia ratio quia subjectum est rationis quæ non mutatur.

II. RATIO profecto aut animus est, aut in animo. Melior autem ratio nostra quam corpus nostrum, et corpus nos-

¹ 1 Retract. c. v, n. 2. — ² Retractatur ibidem. — ³ Retract. lib. 1, c. 5.

trum nonnulla substantia est, et melius est esse substantiam quam nihil: non est igitur ratio nihil. Rursus quæcumque harmonia corporis est, in subjecto corpore sit necesse est inseparabiliter, nec aliud quidquam in illa harmonia esse credatur, quod non æque necessario sit in subjecto illo corpore, in quo et ipsa harmonia non minus inseparabiliter. Mutabile est autem corpus humanum, et immutabilis ratio. Mutabile est enim omne, quod semper eodem modo non est. Et semper eodem modo est duo et quatuor et sex. Item semper eodem modo est quod est, quod quatuor habent duo et duo; hoc autem non habent duo: duo igitur quatuor non sunt. Est autem ista ratio immutabilis: igitur ratio est. Nullo modo autem potest mutato subjecto, id quod in eo est inseparabiliter non mutari. Non est igitur harmonia corporis animus. Nec mors potest accidere immutabilibus rebus. Semper ergo animus vivit, sive ipse ratio sit, sive in eo ratio inseparabiliter.

CAPUT III.

Viva substantia et immutabilis animus, nec si aliquo modo mutabilis, propterea mortalis fit.

III. QUÆDAM constantiæ virtus est, et omnis constantia immutabilis est, et omnis virtus potest aliquid agere, nec cum agit aliquid, virtus non est. Omnis porro actio movetur, aut movet. Aut igitur non omne quod movetur, aut certe non omne quod movet, mutabile est. At omne quod ab alio movetur, nec movet ipsum aliquid mortale est. Neque mortale quidquam immutabile. Quare de certo jam et sine ulla disjunctione concluditur, non omne quod

movet mutari. Nullus autem motus sine substantia: et omnis substantia aut vivit, aut non vivit: atque omne quod non vivit, exanime est; nec est ulla exanimis actio. Illud igitur quod ita movet ut non mutetur, non potest esse nisi viva substantia. Hæc autem omnis per quoslibet gradus corpus movet. Non igitur omne quod corpus movet, mutabile est. Corpus autem non nisi secundum tempus movetur: ad hoc enim pertinet tardius et celerius moveri: conficitur esse quiddam quod tempore moveat, nec tamen mutetur. Omne autem quod tempore movet corpus, tametsi ad unum finem tendat: tamen nec simul potest omnia facere, nec potest non plura facere: neque enim valet quavis ope agatur, aut perfecte unum esse, quod in partes secari potest, aut ullum est sine partibus corpus, aut sine morarum intervallo tempus, aut vero vel brevissima syllaba enuntietur, cujus non tunc finem audias, cum jam non audis initium. Porro quod sic agitur, et expectatione opus est ut peragi, et memoria ut comprehendi queat quantum potest. Et expectatio futurarum rerum est, præteritarum vero memoria. At intentio ad agendum præsentis est temporis, per quod futurum in præteritum transit, nec cœpti motus corporis expectari finis potest sine ulla memoria. Quomodo enim expectatur ut desinat, quod aut cœpisse excidit, aut omnino motum esse? Rursus intentio peragendi quæ præsens est, sine expectatione finis, qui futurus est, non potest esse: nec est quidquam quod aut nondum est, aut jam non est. Potest igitur in agendo quiddam esse, quod ad ea quæ nondum sunt pertineat. Possunt simul in agente plura esse, cum ea plura quæ aguntur simul esse non possint. Possunt ergo etiam in movente, cum in eo quod movetur non possint. At quæcumque in tempore simul esse non possunt, et tamen

a futuro in præteritum transmittuntur, mutabilia sint necesse est.

IV. Hinc jam colligimus, posse esse quiddam quod cum movet mutabilia, non mutatur. Cum enim non mutatur moventis intentio perducendi ad finem quem volet corpus quod movet, illudque corpus de quo aliquid fit eodem motu per momenta mutetur, atque illa intentio perficiendi quam immutatam manere manifestum est, et ipsa membra artificis, et lignum aut lapidem artificis subjectum moveat, quis dubitet consequens esse quod dictum est? Non igitur si qua mutatio corporum movente animo fit, quamvis in eam sit intentus, hinc eum necessario mutari, et ob hoc etiam mori arbitrandum est. Potest enim in hac intentione simul et memoriam præteritorum et expectationem futurorum habere, quæ omnia sine vita esse non possunt. Quanquam etsi nullus interitus sine mutatione sit, et nulla mutatio sine motu, non tamen omnis mutatio interitum, omnisque motus mutationem operatur. Licet enim ipsum corpus nostrum, et motum plerumque qualibet actione, et mutatum certe vel ætate dicere, tamen nondum interisse, id est, non esse sine vita. Licet igitur et animum non continuo putare privari vita, quanquam ei fortasse per motum mutatio nonnulla contingat.

CAPUT IV.

Ars et ratio numerorum immutabilis quæ animo non sine vita inhaerent.

V. Si enim manet aliquid immutabile in animo, quod sine vita esse non possit, animo etiam vita sempiterna

maneat necesse est. Nam hoc prorsus ita se habet, ut si primum est, sit secundum. Est autem primum. Quis enim, ut alia omittam, aut rationem numerorum mutabilem esse audeat dicere, aut artem quamlibet non ista ratione constare: aut artem non esse in artifice, etiam cum eam non exercet: aut ejus esse nisi in animo, aut ubi vita non sit, esse posse: aut quod immutabile est esse aliquando non posse: aut aliud esse artem, aliud rationem? Quamvis enim ars una multarum quasi quidam cœtus rationum esse dicatur, tamen ars etiam una ratio dici verissime atque intelligi potest. Sed sive hoc, sive illud sit, non minus immutabilem artem esse conficitur: artem autem non solum esse in animo artificis, sed etiam nusquam esse nisi in animo manifestum est, idque inseparabiliter. Nam si ars ab animo separabitur, aut erit præterquam in animo, aut nusquam erit, aut de animo in animum continuo transibit. At ut sedes arti nulla sine vita est, ita nec vita cum ratione ulli nisi animæ. Nusquam porro esse quod est, vel quod immutabile est non esse aliquando non potest⁴. Si vero ars de animo in animum transit, in illo mansura deserens istum, nemo artem docet nisi amittendo, aut etiam nonnisi docentis oblivione fit aliquis peritus, sive morte. Quæ si absurdissima et falsissima sunt, sicuti sunt, immortalis est animus humanus.

VI. At enim si ars aliquando est, aliquando non est in animo, quod per oblivionem atque imperitiam satis notum est, nihil ad ejus immortalitatem affert argumenti hujus connexio, nisi negetur antecedens hoc modo. Aut est aliquid in animo, quod in præsentī cogitatione non est, aut non est in erudito animo ars musica, cum de sola geometrica cogitat. Hoc autem falsum est, illud igitur verum: Non autem quidquam se habere animus sentit,

⁴ Refract. cap. v, n.

nisi quod in cogitationem venerit. Potest igitur aliquid esse in animo, quod esse in se animus ipse non sentiat. Id autem quamdiu sit, nihil interest. Namque si diutius fuerit in aliis animus occupatus, quam ut intentionem suam in ante cogitata facile possit reflectere, oblivio vel imperitia nominatur. Sed cum vel nos ipsi nobiscum ratiocinantes, vel ab alio bene interrogati de quibusdam liberalibus artibus ea quæ invenimus, non alibi quam in animo nostro invenimus: neque id est invenire, quod facere aut gignere; alioquin æterna gigneret animus inventionem temporali, nam æterna sæpe invenit: quid enim tam æternum quam circuli ratio, vel si quid aliud in hujusmodi artibus, nec non fuisse aliquando, nec non fore comprehenditur? manifestum etiam est immortalem esse animum humanum, et omnes veras rationes in secretis ejus esse, quamvis eas sive ignoratione sive oblivione, aut non habere, aut amisisse videatur.

CAPUT V.

Animus non mutatur ut desinat esse animus.

VII. Nunc autem quatenus accipienda sit animi mutatio videamus. Si enim subjectum est animus arte in subjecto existente, neque subjectum immutari potest, quin et id quod in subjecto est immutetur, quod possumus obtinere immutabilem esse artem atque rationem, si mutabilis animus in quo illa sunt esse convincitur? Quæ autem major quam in contraria solet esse mutatio, et quis negat animum, ut omittam cætera, stultum alias, alias vero esse sapientem? Prius ergo quot modis accipiatur, quæ

dicitur animæ mutatio, videamus, qui, ut opinor, manifestiores duntaxat clarioresque nobis duo sunt genere, specie vero plures inveniuntur. Namque aut secundum corporis passiones, aut secundum suas, anima dicitur immutari. Secundum corporis, ut per ætates, per morbos, per dolores, labores, offensiones, per voluptates. Secundum suas autem, ut cupiendo, lætando, metuendo, ægrescendo, studendo, discendo.

VIII. Hæ omnes mutationes, si non necessario argumento sunt mori animam, nihil quidem metuendæ sunt per se ipse separatim: sed ne rationi nostræ adversentur, qua dictum est, mutato subjecto omne quod in subjecto est necessario mutari, videndum est. Sed non adversantur. Nam illud secundum hanc mutationem subjecti dicitur, per quam omnino mutare cogitur nomen. Nam si ex albo cera nigrum colorem ducat alicunde, non minus cera est, et si ex quadrata rotundam formam sumat, et ex molli durescat, frigescatque ex calida: at ista in subjecto sunt, et cera subjectum. Manet autem cera non magis minusve cera, cum illa mutantur. Potest igitur aliqua mutatio fieri eorum quæ in subjecto sunt, cum ipsum tamen juxta id quod hoc est ac dicitur, non mutetur. At si eorum quæ in subjecto sunt, tanta commutatio fieret, ut illud quod subesse dicebatur, dici jam omnino non posset, veluti cum calore ignis cera in auras discedit, eamque mutationem patitur, ut recte intelligatur mutatum esse subjectum, quod cera erat, et cera jam non est, nullo modo aliqua ratione quidquam eorum, quæ in illo subjecto ideo erant quia hoc erat, remanere putaretur.

IX. Quamobrem si anima subjectum est, ut supra diximus, in quo ratio inseparabiliter, ea necessitate quoque qua in subjecto esse monstratur, nec nisi viva anima potest esse anima, nec in ea ratio potest esse sine vita, et

immortalis est ratio, immortalis est anima. Prorsus enim nullo pacto non existente subjecto suo immutabilis ratio permaneret. Quod eveniret, si tanta accideret animæ mutatio, ut eam non animam faceret, id est mori cogeret. Nulla autem illarum mutationum, quæ sive per corpus sive per ipsam animam fiunt (quamvis utrum aliquæ per ipsam fiant, id est quarum ipsa sit causa, non parva sit quæstio) id agit ut animam non animam faciat. Jam igitur non solum per se, verum nec nostris rationibus formidandæ sunt.

CAPUT VI.

Ratio quæ incommutabilis est, sive in animo, sive cum animo sit, sive animus in ea, ab ipso eodem animo separari nequit.

X. Ergo incumbendum omnibus ratiocinandi viribus video, ut ratio quid sit, et quoties definiri possit sciatur, ut secundum omnes modos, et de animæ immortalitate constet. Ratio est aspectus animi, quo per se ipsum, non per corpus verum intuetur; aut ipsa veri contemplatio, non per corpus; aut ipsum verum quod contemplatur. Primum illud in animo esse nemo ambigit: de secundo et tertio quæri potest: sed et secundum sine animo esse non potest. De tertio magna quæstio est, utrum verum illud quod sine instrumento corporis animus intuetur, sit per se ipsum, et non sit in animo, aut possit esse sine animo. Quoquolibet modo autem se habeat, non id posset contemplari animus per se ipsum, nisi aliqua conjunctione cum eo. Nam omne quod contemplamur, sive

cogitatione capimus, aut sensu aut intellectu capimus. Sed ea quæ sensu capiuntur, extra etiam nos esse sentiuntur, et locis continentur, unde nec percipi quidem posse affirmantur. Ea vero quæ intelliguntur, non quasi alibi posita intelliguntur quam ipse qui intelligit animus, simul enim etiam intelliguntur non contineri loco.

XI. Quare ista conjunctio intuentis animi, et ejus veri quod intuetur, aut ita est ut subjectum sit animus, verum autem illud in subjecto; aut contra subjectum verum, et in subjecto animus; aut utrumque substantia. Horum autem trium si primum est, tam est immortalis animus quam ratio, secundum superiorem disputationem, quod inesse illa nisi vivo non potest. Eadem necessitas in secundo est. Nam si verum illud quod ratio dicitur, nihil habet commutabile sicut apparet, nihil commutari potest quod in eo tanquam in subjecto est. Remanet igitur omnis pugna de tertio. Nam si animus substantia est, et substantia ratio cui conjungitur, non absurde quis putaverit fieri posse, ut manente illa hic esse desinat. Sed manifestum est quandiu animus a ratione non separatur, eique cohæret, necessario eum manere atque vivere. Separari autem qua tandem vi potest? Num corporea, cujus et potentia infirmior, et origo inferior, et ordo separatio? Nullo modo. Animal ergo? Sed etiam id quo modo? An alter animus potentior quisquis est, contemplari rationem non potest, nisi alterum inde separaverit? At neque ratio cuiquam contemplanti defuerit, si omnes contemplantur; et cum nihil sit ipsa ratione potentius, qua nihil est incommutabilius, nullo pacto erit animus nondum rationi conjunctus, eo qui est conjunctus potentior. Restat ut aut ipsa ratio a se ipsum separet, aut ipse animus ab ea voluntate separetur. Sed nihil est in illa natura invidentiæ, quominus fruendam se animo præbeat. Deinde quo ma-

gis est, eo quidquid sibi conjungitur facit ut sit, cui rei contrarius est interitus. Voluntate autem animum separari a ratione non nimis absurde quis diceret, si ulla ab invicem separatio posset esse rerum quas non continet locus. Quod quidem dici adversus omnia superiora potest, quibus alias contradictiones opposuimus. Quid ergo? Jam-ne concludendum est animum esse immortalem? An etiam si separari non potest, extingui potest? At si illa rationis vis ipsa sua conjunctione afficit animum, neque enim non afficere potest, ita profecto afficit ut eis esse tribuat. Est enim maxime ipsa ratio, ubi summa etiam incommutabilitas intelligitur. Itaque eum, quem ex se afficit, cogit esse quodam modo. Non ergo extingui animus potest, nisi a ratione separatus. Separari autem non potest, ut supra ratiocinati sumus. Non potest igitur interire.

CAPUT VII.

Nec, si per substantiam ad defectum tendit animus, ob id interit.

XII. At enim aversio ipsa a ratione per quam stultitia contingit animo, sine defectu ejus fieri non potest: si enim magis est ad rationem conversus eique inhærens, ideo quod inhæret incommutabili rei quæ est veritas, quæ et maxime et primitus est, cum ab ea est aversus id ipsum esse minus habet, quod est deficere. Omnis autem defectus tendit ad nihilum, et interitum nullum magis proprie oportet accipi, quam cum id, quod aliquid erat, nihil fit.

Quare tendere ad nihilum, est ad interitum tendere. Qui cur non cadat in animum, vix est dicere, in quem defectus cadit. Dantur hic cætera; sed negatur esse consequens interire id quod tendit ad nihilum, id est ad nihilum pervenire. Quod in corpore quoque animadverti potest. Nam quoniam quodlibet corpus pars est mundi sensibilis, et ideo quanto majus est locique plus occupat, tanto magis propinquat universo: quantoque id magis facit, tanto magis est. Magus enim est totum quam pars. Quare etiam minus sit cum minuitur necesse est. Defectum ergo patitur cum minuitur. Porro autem minuitur, cum ex eo aliquid præcisione detrahitur. Ex quo conficitur ut tali destructione tendat ad nihilum. At nulla præcisio perducit ad nihilum. Omnis enim pars quæ remanet, corpus est, et quidquid hoc est, quantolibet spatio locum occupat. Neque id posset, nisi haberet partes in quas identidem cæderetur. Potest igitur infinite cædendo infinite minui, et ideo defectum pati atque ad nihilum tendere, quamvis pervenire nunquam queat. Quod item de ipso spatio et quolibet intervallo dici atque intelligi potest. Nam et de his etiam terminatis, dimidiam, verbi gratia, partem detrahendo, et ex eo quod restat, semper dimidiam, minuitur intervallum, atque ad finem progreditur, ad quem tamen nullo pervenitur modo. Quominus hoc de animo formidandum est? Est enim profecto corpore melior et vivacior, a quo huic vita tribuitur.

CAPUT VIII.

Ut corpori non potest auferri quo corpus est: ita nec animo quo animus est.

XIII. Quod si non id quod est in mole corporis, sed id quod in specie facit corpus esse, quæ sententia invictiore ratione approbatur, tanto enim magis est corpus, quanto speciosius est atque pulchrius; tantoque minus est, quanto foedius ac deformius; quæ defectio non præcisione molis, de qua jam satis actum est, sed speciei privatione contingit: quærendum de hac re diligenter ac discutiendum est, ne quis affirmet animum tali defectu interire, ut quoniam specie aliqua sua privatur dum stultus est, credatur in tantum augeri posse hanc privationem, ut omni modo specie spoliatur animum, et ea labe ad nihilum redigatur cogaturque interire. Quamobrem si poterimus impetrare ut ostendatur, ne corpori quidem hoc posse accidere, ut etiam ea specie privetur qua corpus est, jure fortasse obtinebimus multo minus auferri posse animo quo animus est. Siquidem nemo se bene inspexit, qui non omni corpori qualemlibet animum præponendum esse fateatur.

XIV. Sit igitur nostræ ratiocinationis exordium, quod nulla res se facit aut gignit, alioquin erat ante quam esset: quod si falsum est, illud est verum. Item quod factum ortumve non est, et tamen est, sempiternum sit necesse est. Quam naturam et excellentiam quisquis ulli corpori dat, errat vehementer quidem. Sed quid pugnamus? multo enim magis eam dare animo cogimur. Ita si

corpus ullum est sempiternum, nullus animus non sempiternus est. Quoniam quilibet animus cuilibet corpori præferendus est, et omnia sempiterna non sempiternis. At si quod vere dicitur, factum est corpus, aliquo faciente factum est, nec eo inferiore. Neque enim esset potens ad dandum ei quod faceret, quidquid illud est, quod est id quod faciebat. Sed ne pari quidem: oportet enim facientem melius aliquid habere ad faciendum, quam est id quod facit. Nam de gignente non absurde dicitur, hoc eum esse, quod est illud quod ab eo gignitur. Universum igitur corpus ab aliqua vi et natura potentiore atque meliore factum est, non utique corporea. Nam si corpus a corpore factum est, non potuit universum fieri. Verissimum est enim quod in exordio ratiocinationis hujus posuimus, nullam rem a se posse fieri. Hæc autem vis et natura incorporea effectrix corporis universi præsentem potentia tenet universum. Non enim fecit atque discessit, effectumque deseruit. Ea quippe substantia quæ corpus non est, neque, ut ita dicam, localiter movetur, ut ab ea substantia quæ locum obtinet, separari queat, et illa effectoria vis vacare non potest, quin id quod ab ea factum est tueatur, et specie carere non sinat, qua est in quantumcumque est. Quod enim per se non est, si destituatur ab eo per quod est, profecto non erit: et non possumus dicere id accepisse corpus cum factum est, ut se ipso jam contentum esse posset, etiam si a conditore desereretur.

XV. Quanquam si ita est, magis id habet animus, quem corpori præstare manifestum est. Atque ita de proximo immortalis probatur, si potest esse per se ipsum. Quidquid enim tale est, incorruptibile sit necesse est, ac per hoc interire non possit, quia nihil se deserit. Sed corporis mutabilitas in promptu est, quod ipsius universi

corporis universus motus satis indicat. Unde diligenter inspicientibus quantum talis natura inspicere potest, ordinata mutabilitate id quod immutabile est imitari reperitur. Quod autem per se est, ne motu quidem opus habet ullo, omni copia sibi se ipso existente; quia motus omnis ad aliud est; cuius indiget quod movetur. Adest igitur species universo corpori, meliore natura sufficiente atque obtinente quæ fecit: quare illa mutabilitas non admittit corpori corpus esse, sed de specie in speciem transire facit motu ordinatissimo. Non enim quæpiam ejus pars ad nihilum redigi sinitur, cum totum capessat vis illa effectoria nec laborante nec deside potentia, dans ut sit omne quod per illam est, in quantum est: quamobrem nemo tam devius a ratione debet esse, cui aut non sit certum corpore animum esse meliorem, aut qui hoc concessio arbitretur corpori non accidere ut corpus non sit, animo accidere ut animus non sit. Quod si non accidit, neque animus esse nisi vivat, potest, nunquam profecto animus moritur.

CAPUT IX.

Animus vita est, sic vita carere non potest.

XVI. Quoniam si quisquam non eum interitum dicit formidandum animo, quo efficitur ut nihil sit quod aliquid fuit; sed eum quo dicimus ea mortua quæ vita carent, attendat quod nulla res se ipsa caret. Est autem animus vita quædam, unde omne quod animatum est, vivere; omne autem inanime quod animari potest, mortuum, id est vita privatum intelligitur. Non ergo potest animus mori. Nam si carere poterit vita, non animus, sed anima-